

Rola konsekwencji w kształtowaniu zachowań dziecka

Wychowanie winno mieć zawsze na względzie dobro dziecka, prawidłowy rozwój jego osobowości i charakteru, a to może się w nim dokonywać tylko w oparciu o zasadę stałości i konsekwencji w postępowaniu z nim. Dziecko łatwo ulega swoim zachciankom, żyje przeważnie impulsami i popędami, i tylko konsekwentnie stawiane mu wymagania, dopilnowanie, by one właściwie były spełnione, pomagają mu w kształtowaniu dobrych przyzwyczajzeń, woli i postaw społecznych. Takie dziecko wie, czego chcą od niego wychowawcy, łatwo dochodzi do poznania i przyjęcia zasad społecznych i moralnych.

W rodzinie, w której takie zasady stałości i konsekwencji nie obowiązują, w której zakazy czy nakazy podawane dziecku zależą od nastroju rodziców, w której za takie samo zachowanie raz się nagradza, a innym razem karze, w której wiele się dziecku grozi, ale groźby się nie wykonuje, dziecko popada w prawdziwy zamęt, trudno mu zrozumieć rodziców i dochodzi do tego, że przestaje na ich polecenia reagować i próbuje stworzyć własną, dla siebie wygodną ścieżkę życia.

W wychowaniu konieczne jest pokazywanie związku między określonym zachowaniem a jego konsekwencjami. Behawioryści nazwali te konsekwencje wzmocnieniem. Istnieją dwa bardzo ważne typy wzmocnień: pozytywne i negatywne.

Jeżeli na zachowanie pożądane, zareagujemy wzmocnieniem pozytywnym (pochwałą, nagrodą), to z całą pewnością zachowań pożądanych będzie więcej.

Natomiast przy braku reakcji na zachowanie pożądane, braku wzmocnienia pozytywnego zachowań pożądanych będzie mniej.

Analogicznie, gdy na zachowanie niepożądane, zareagujemy wzmocnieniem negatywnym (odsunięcie od zabawy, pozbawienie przyjemności itp.), w przyszłości zachowań niepożądanych będzie mniej. Zachowanie niepożądane i brak wzmocnienia negatywnego, doprowadzi do większej ilości zachowań niepożądanych. Wzmocnienie negatywne kojarzy nam się z karą, jednakże bywa ona niekiedy mało skuteczna, znacznie lepsze efekty przynosi konsekwencja negatywna.

KONSEKWENCJA NEGATYWNA

- Wcześniej ustalona
- Jest elementem porządkującym życie dziecka
- Nie wywołuje skrajnie negatywnych uczuć
- Jest łatwiejsza do wyegzekwowania przez dorosłego
- Uczy odpowiedzialności za swoje zachowanie.

KARA

- Ma charakter sytuacyjny
- Jest nieprzewidywalna
- Może być skuteczna, ale budzi strach, gniew, lęk, chęć odwetu zemsty
- Często dorosły żałuje, że ją wprowadził i łagodzi ją
- Może stanowić wzmocnienie dla zachowań niepożądanych.

Jak widać z powyższego porównania konsekwencja negatywna ustalona i przestrzegana pełni ogromnie ważną funkcję wychowawczą, a mianowicie:

-
- Uczy poszanowania norm i zasad.
 - Uczy ponoszenia odpowiedzialności za swoje zachowania.
 - Powoduje, że niepożądane zachowania prawdopodobnie nie będą się w przyszłości powtarzały – zmienia zachowanie.
 - Chroni przed zachowaniami niebezpiecznymi, ryzykownymi.
 - Uczy rozróżniania dobra od zła.
 - Skłania do zachowań pożądanych.
 - Kształtuje zdrową samoocenę.
-

Jednakże aby stosować konsekwencje, pierwszym bardzo ważnym warunkiem jest znajomość przez dziecko norm i zasad. Każdy człowiek powinien znać granice, w których może poruszać się bezpiecznie; każdy, a tym bardziej dziecko, musi wiedzieć, co wolno, a czego nie wolno i dlaczego, co jest dobre, a co złe. Wyjaśniając dziecku znaczenie norm, zakazów i nakazów należy odwoływać się do doświadczeń dziecka, dawać dużo przykładów i cierpliwie czekać, by dziecko tak naprawdę zrozumiało problematykę norm i zasadę ich obowiązywania (sama wiedza nie wolno, bo nie wolno – nie wystarczy!).

Stosując konsekwencje negatywne, należy pamiętać o kilku zasadach:

- Daj odczuć konsekwencje.
 - Wyraź ostry sprzeciw zachowaniu, a nie osobie dziecka.
 - Wyraź swoje oczekiwania.
 - Pokaż, jak można naprawić zło lub oczekuj propozycji zadośćuczynienia.
 - Wskaż pomocną metodę.
 - Stosuj konsekwencje naturalne (np. zniszczyłeś zabawkę - nie będziesz jej już miał).
-

Dla dziecka konsekwencja naturalna jest bardziej sprawiedliwa i zrozumiała, nie godzi w jego poczucie godności, nie jest zemstą czy próbą odegrania się.

Konsekwencje naturalne:

- naprawienie szkód
- wyłączenie z sytuacji
- odroczenie możliwości otrzymania kolejnego przywileju do czasu ustania trudnej sytuacji
- ograniczenie swobody działania
- konsekwencja „cykająca” (np. Sytuacja gdy mówimy do dziecka, że ma 5 min. na zrobienie porządku w swoim pokoju, a przekroczony czas odliczymy od czasu np. oglądania ulubionej bajki, następnie włączamy minutnik).

Równie ważną funkcję wychowawczą odgrywa konsekwencja pozytywna:

- Pomaga lepiej radzić sobie z problemami.
- Daje poczucie bezpieczeństwa.
- Pobudza dobrą wolę i chęć działania.
- Kształtuje zdrową samoocenę.
- Dodaje wiary we własne możliwości.
- Rodzi dobre relacje międzyludzkie.

Konsekwencje pozytywne mogą być różne, np.: pochwała, wyróżnienie, a nawet drobny upominek (naklejka serduszko). Najważniejsze, aby dziecko poczuło, że jego starania zostały dostrzeżone i docenione.

Musimy pamiętać, że aby pochwała, dobrze spełniła swoją rolę, należy przestrzegać kilku zasad:

- Opisz, co widzisz.
- Opisz, co czujesz.
- Podsumuj zachowanie dziecka.

(np. Widzę, że posprzątałeś/aś swoje zabawki. Sprawileś mi tym ogromną radość. Potrafisz dbać o porządek.)

Jeżeli będziemy mądrze stosować konsekwencje pozytywne i negatywne mamy szansę wychować mądre pokolenie, które będzie bardziej wrażliwe na drugiego człowieka.
